

Dvě nové publikace o Petroniovi

Petronius patří mezi ty autory, jimž je navzdory existující rozsáhlé odborné literatuře napořád věnována pozornost – a přesto asi zůstane s jeho dílem i osobou ještě dlouho spojena řada otázníků. O neustálé aktuálnosti petroniovské tematiky svědčí i dvě nové publikace z pera amerických autorů, vydané v letech 1990–91.

Nejdříve bych chtěla alespoň stručně připomenout jazykově orientovanou práci Breta Boyce **The language of the Freedmen in Petronius' Cena Trimalchionis**, vydané u E. J. Brillu v Leidenu v r. 1991, stran 113. Jak je zjevné z titulu, práce je určena především zájemcům o vulgární latinu, neboť pojednává o jazyce propuštěnců v Hostině u Trimalchiona. Autor prokazuje dobrý přehled o dosavadní odborné literatuře, při svých vývodech se však opírá především o vlastní solidní rozbor jazyka devíti propuštěnců. Jádrem publikace je druhá a třetí kapitola: v kap. 2. (36–75) Boyce probírá hláskosloví, tvarosloví, lexikon i syntax, kdežto v kap. 3 (76–102) podává celkovou jazykovou charakteristiku jednotlivých analizovaných postav. Detailní rozborů činí z práce přínosnou a zajímavou knihu hlavně pro specializované jazykovědce, avšak materiálově podepřená zobecnění ji činí užitečnou i pro všechny ostatní zájemce o Petronia.

Literárněvědné problematice je zasvěcena publikace od Nialla W. Slatera – **Reading Petronius**, jež vyšla v The Hopkins University Press, Baltimore–London 1990, stran 268, a již se chceme věnovat podrobněji.

Charakter knihy odpovídá Slaterově koncepci, odrážející se i v jeho monografii *Plautus in Performance* z r. 1985, totiž co nejdříve interpretovat vybraného autora a zpřístupnit tak jeho dílo rozsáhlému kruhu čtenářů, které velmi umně, přitom však nevtíravě nutí, aby antický text vnímali pod jeho vedením. Slater tu neusiluje jen o zájemce z odborných kruhů, jak je to konečně vidět hned z úvodní poznámky (XI) o tom, že Petronius nikdy nepostrádal čtenáře, i když mezi nimi nebyli vždy vědci ani vážní zájemci o literaturu z řad studentů.

Na str. 1–23 nás Slater uvádí do petroniovské problematiky, jejíž složitostí a specifícností si vysvětluje mečobčasnou povrchnost některých informací, která se leckdy projevuje i mimo úvodní partii. Vlastním jádrem práce jsou dva oddíly: První (27–133) nese název *In media verba* (podle autora totiž začátek spisu *Satyricon* neuvádí čtenáře „in medias res“, nýbrž právě „in media verba“ – srov. 27) a Slater tu mimo jiné věnuje pozornost vybraným fenomenům jako např. *sexu* a *citu* vůbec, *plavbě* do Krotónu, *otázkám lásky* a *smrti*. – Zdálo by se vhodnější neoddělovat od sebe kapitolami s jinou tematikou úvahy o *sexu* a *citu* od úvah o *lásce* a *smrti*, neboť leckteré závěry v obou kapitolách na sebe navazují (srov. např. 128, pozn. 29).

Oddíl druhý (135–230) je rozdělen do tří kapitol: nejdříve autor seznamuje s Bachtinovým názorem na vznik románu a konfrontuje Bachtinovu a Auerbachovu teorii o heteroglossii spisu *Satyricon*, přičemž sám Slater se opírá spíše o Bachtina, podle něhož sehrály u Petronia hlavní roli literární modely, kdežto Auerbach vycházel z hledisek sociálních. Jak však plyne i z vývodů Slaterových (např. 146), nemůžeme ve spise sociální hlediska jednostranně přehlížet. Souhlasím se Slaterovým závěrem, že u Petronia nelze počítat s automatickým přebíráním cizích literárních vlivů, neboť je to autor, jemuž šlo především o celkový záměr, kterému vše ostatní podřizoval. Vhodné je zařazení úvah o postavení prózy a poezie, neboť vzhledem k tomu, že v antice patřila mezi uznávané literární druhy jen historiografie, fečnictví a filozofie (srov. Quint. 10,1) – vedle poezie, která měla své výsadní postavení – stál román mimo tuto oficiálně akceptovanou řadu a býval určen podle Slatera nižším vrstvám, ženám a dětem; autor by ovšem neměl zapomínat na vrstvy střední (srov. Ludvíkovský, Perry aj.).

Za velmi přínosnou považují přehledně napsanou kapitolu *Literary voices* (Literární hlasy; 155–212), s četnými odkazy na starší literaturu; zaujmou zvl. ty partie, kde si autor všimá veršů vkládaných do prozaického kontextu (srov. podkapitoly *Elegie*, *Hexamet*, *Ostatní krátké básně*; v samostatných podkapitolách jsou analyzovány dlouhé básně *Troiae halosis* a *Bellum civile*). Je chvályhodné, že Slater uvádí vedle překladu i text v latinském originále, od čehož dnes již, bohužel, řada badatelů upouští. Slater nepřijímá Walshovo spojení veršů ze *Sat. 128* s *Caeselliem Bassem* (srov. Walsh 1970, 246n.), o něž se Walsh opíral při datování díla *Satyricon*; pokud jde

o verše 55,6 připisované Publiiu Syrovi, autor se shoduje s Barnesem a Petersmannem, že jsou sice psány ve stylu Publilia Syra, že však nejsou jeho dílem – sám Slater se však, na rozdíl od Petersmanna, podle něhož jde o vlastní verše Petroniovy, o skutečném autorovi nevyjadřuje. Pokud jde o funkci hendekasylabů u Petronia, je autor toho názoru, že je podobná jako u elegií; v básni Troiae halosis vidí silný vliv Vergiliovy Aeneidy, přitom se však nejen nevypořádává s názory o vlivu Senekově (srov. Petersmann 409, Walsh 47n., Burch 202), ale ani je neuvádí. S odkazem na Georga (CQ 24, 1974, 119) Slater soudí, že v případě básně *Bellum civile* nejde o reminiscence na Lucana, nýbrž opět na Vergiliovy Aeneidu. Je jisté na místě, že této otázce je v publikaci věnována značná pozornost, neboť zmíněná teorie není zatím ještě tak běžně akceptována, jak by se mohlo nezasvěcenému čtenáři Slaterovy knihy zdát (srov. Petersmann, Sullivan aj.).

Na str. 200–210 hovoří autor o Petroniově próze, která tvoří hlavní část dochovaného díla, přičemž nesouhlasí s Bachtinovým zařazováním *Satyriconu* mezi ty romány, kde není důležitý čas; nutno ovšem dodat, že jinde Bachtinovy názory přijímá téměř bezvýhradně. Slater rozlišuje uvnitř *Satyriconu* několik typů prózy, leckdy i se senekovským nádechem, zdůrazňuje však, že není jasné, zda Petronioví vůbec někdy šlo o to, aby Seneku parodoval; v Petroniově míšení prózy a veršů spatřuje spisovatelovu snahu po ještě realističtějším zobrazení života (210).

Závěrečná kapitola druhého oddílu (213–230) je nadepsaná *Silent voices* (Mlčící hlasy) a je zaměřena na zkoumání působení „vizuálního“ umění na čtenáře (jde o popisy výtvarných děl nej-různějšího charakteru). Zařazení podobných úvah je jistě zajímavým oživením a vhodně doplňuje závěry z předchozích kapitol. Co nás však zpočátku překvapí, je poslední, třetí oddíl knihy (231–251), věnovaný Hitchcockovu Mac Guffinovi, jehož analýza však dovádí autora k dalším podnětným teoretickým zamyšlením nad Petroniovým spisem, definitivně charakterizovaným jako román (234).

Na str. 253–260 následují bibliografické údaje, strany 261–265 obsahují *Index locorum* a 266–268 *Index nominum et rerum*.

Slater se v celé publikaci prezentuje jako literární vědec s širokým záběrem a přehledem o moderních teoriích, znalý nejen antické, ale i novodobé literatury, občas se však nevyhne nepřesnostem, zvláště když jde o speciální problematiku řecké a římské literatury. Výhrady bych měla k tvrzení (158), že antický román byl určen dětem, nesouhlasím s názorem, že až P. Oxy. 3010 ukázal, že míšení prózy a veršů bylo v řeckém románě možné (máme i jiné doklady, konec konců není ani zcela nezvratitelně prokázáno, že v případě P. Oxy 3010 musí jít o román); zřejmě nelze klást na stejnou úroveň prosimetrum a menippskou satiru (141); diskutabilní je i to, zda byl vskutku Menippos „creator“ menippské satiry (18); závěry na str. 210 opírající se o *Iolaa* jsou poněkud nadnesené, neboť dochovaný zlomek je příliš krátký. Připomínku mám i k výběru odborné literatury: zaráží totiž, že v seznamu literatury s širokým obecným záběrem postrádáme např. monografii Perryho, Hägga i jiných předních odborníků na antický román. Přestože si je autor vědom složitosti vztahu mezi románem a milétskými povídkami (158, pozn. 5), vlastním závěrům se vyhýbá a málo dostatečně podle mého soudu ukazuje i na některé další klíčové nevyjasněné otázky (patří sem např. i problematika literárnědruhového zařazení spisu *Satyricon*). Pokud jde o hypotézu o místě konání *Hostiny*, Slater se přiklání k názoru Roseho, podle něhož šlo zřejmě o dnešní Pozzuoli; neznal ještě teorii M. Salanitrové (*Atene e Roma* 92, fasc. 4, 189 nn.), která se pokusila o identifikaci s Capuou.

Na evropského čtenáře, uvyklého věcnému a střízlivému tónu publikací pojednávajících o antické literatuře, působí poněkud exoticky, je-li Slaterem manipulován do role detektiva a setkává-li se se jmény jako Sherlock Holmes, Frankenstein. Tento autorův postup zjevně plyne ze snahy po získání co nejširších vrstev čtenářstva a v pracích amerických badatelů není ojedinělým. Čas od času jsme svědky, jak je antický román srovnáván s televizními seriály typu *Dynasty*, *Dallas* apod. Ovšem čtenáři Petronia se asi přece jen od běžných čtenářů antických románů lišili. Slater, jenž se po celou dobu snažil téměř vnutit modernímu zájemci o Petroniovo nepřekonatelné dílo svůj vlastní výklad, dospívá nakonec k nečekanému závěru, že totiž Petronius je v podstatě „neinterpretovatelný“, takže: „*The last laugh, as it should, belongs to Petronius*“ (250).